

TALLINNA ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE INSTITUUT

Kairi Jurtom

NOORE NEIU KUJUTAMINE NÜÜDISAEGSES
EESTI NOORTEKIRJANDUSES

Lõputöö

Juhendaja: Ave Mattheus, PhD

Tallinn 2019

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. MIS ON TÜDRUKUTEKIRJANDUS?	5
1.1 Tüdrukutekirjanduse ajalugu	6
1.2 Tüdrukutekirjandus Eestis	9
2. NOORE NEIU KUJUTAMINE TEOSTES „TALVEHULLUS“, „MINEVIKUTA MÄLESTUSED“ JA „KIRJAKLAMBRITEST VÖÖ“	13
2.1. Marjanne Harju „Talvehullus“ (2010).....	13
2.2. Ene Sepp „Minevikuta mälestused“ (2010).....	15
2.3. Mare Sabolotny „Kirjaklambritest vöö“ (2007)	18
2.4. Teoste võrdlus.....	20
KOKKUVÕTE.....	22
KASUTATUD KIRJANDUS	23
SUMMARY	24

SISSEJUHATUS

Minu lõputöö teemaks on uurida, kuidas kujutatakse nüüdisaegses eesti noortekirjanduses noore naissoost peategelase elu, tema mõtteid ja tundeid, tema valikuid ja võimalusi tänapäeva maailmas. Teema on aktuaalne, kuna noortekirjandust, eriti noortest neidudest rääkivat kirjandust ilmub praegu palju, seda loetakse ning see mõjutab paljude noorte käitumist. Seetõttu on oluline uurida, kuidas kujutatakse kirjanduses noorte neidude elu, tegevusi, arusaamu, enesehinnangut jms.

Viimase kahekümne aasta jooksul on ilmunud väga palju algupäraseid noorteraamatuid, suurema osa neist moodustavad tüdrukuteraamatud. Neis kõneletakse põhiliselt teemadest, mis puudutavad tüdrukute sotsiaalseid suhteid ehk läbikäimist vanemate, eakaaslaste, vastassugupoolega, välimusega seonduvatest aspektidest, samuti probleemidest, mis kaasnevad tüdrukute eneseteostuse, vaimse ja emotsionaalse küpsemisega. Uuemates noortele suunatud tüdrukuteraamatutes ei puudu ka alkoholi ja narkootikumide tarvitamisega soetud probleemid ning muidugi armumine ja seksuaalsuhted. Ave Mattheus, kes on uuemat noortekirjandust uurinud, toob välja, et üheks põhjuseks, miks tüdrukuteraamatuid praegu nii palju kirjutatakse, on see, et autoriteks on noored naised või (nooremas) keskeas naised, kes kirjutavad neile tuttavast maailmast. Teiseks, tüdrukud/naised on kõige suurem lugejarühm ning seepärast neile peamiselt kirjutataksegi. Tüdrukutelugude esiletõusu on mõjutanud ka feminism, mis on tõstnud naiste eneseteadlikkust, naiste elust ja tegemistest räägitakse palju.

Töö eesmärgiks on uurida, kuidas kujutatakse nüüdisaegses eesti noortekirjanduses noore naissoost peategelase elu, tema mõtteid ja tundeid, tema valikuid ja võimalusi tänapäeva maailmas. Analüüsimiseks olen valinud kolm teost: Mare Sabolotny „Kirjaklambritest vöö“, mis ilmus 2007. aastal, Marianne Harju „Talvehullus“, mis ilmus 2010. aastal, ja Ene Sepa „Minevikuta mälestused“, mis ilmus 2010. aastal. Teoseid valides lähtusin sellest, et neis oleks sarnased probleemid, näiteks räägitakse kõigis kolmes raamatus suhteprobleemidest, pereprobleemidest ning enese leidmisest. Sarnaste probleemide alusel on teoseid parem võrrelda.

Mare Sabolotny teos „Kirjaklambritest vöö“ saavutas 2006. aastal Eesti Lastekirjanduse Keskuse ja kirjastuse Tänapäev noorsooromanivõistlusel teise koha. Teose peategelaseks on 16-aastane Kati, kes on nakatunud HIV-sse. Teos räägib sellest, kuidas Kati selle probleemiga maadleb.

Marianne Harju teos „Talvehullus“ sai 2009. aastal Eesti Lastekirjanduse Keskuse ja kirjastuse Tänapäev noorsooromaanivõistlusel kolmanda koha. Loo peategelaseks on 16-aastane Maribel ja selles räägitakse tema armumistest ja noormeestes pettumisest ning sellest, kuivõrd raske, kuid vajalik on selles küsimuses langetada õigeid valikuid.

Ene Sepa teos „Minevikuta mälestused“ on 2009. aasta Eesti Lastekirjanduse Keskuse ja kirjastuse Tänapäev noorsooromaanivõistluse äramärgitud töö. Raamatu peategelaseks on 16-aastane Liisa-Ly, kes põgeneb kodust, kuna soovib kogeda meeldejäavat suve ning soovib ka selle käigus ennast leida.

Töö uurimismeetodiks on ilukirjandusliku proosa analüüs.

Töö koosneb kahest osast. Teooriaosas annan ülevaate tüdrukutekirjandusest ja selle uurimise võimalustest. Teises, mahukas sisupeatükis analüüsin tüdrukute kujutamist valitud teostes ning kõrvutan eri teoste analüüsi tulemusi. Kokkuvõtte resümeerib töö tulemused.

1. MIS ON TÜDRUKUTEKIRJANDUS?

„Lastekirjanduse sõnastikus“ on tüdrukuteraamatute kohta öeldud, et see on teos, „mille adressaadiks on tüdruk ja mida loevad enamasti või ainult tüdrukud. Tüdrukuteraamat jutustab tüdrukute elust ja tegemistest, keskseteks tegelasteks on tavaliselt tüdrukud, harvem ka nukud, fantastilised olendid või loomad. Teemad ja rõhuasetused varieeruvad sõltuvalt tegelas(t)e ja adressaadi vanusest, teose ajaloolis-kultuurilisest taustast ning kujutatavast olukorrast. Väikesed tüdrukud on enamasti paigutatud kodusesse ja perekondlikku konteksti, eelpuberteedialisi kujutatakse seiklushimuliste ja taltsutamatuks, kellele on lubatud teatud „poisilikud“ kombid, murdealiste neidude puhul rõhutatakse huvi täiskasvanud elu ja seksuaalsuse vastu.“ (LKS 2006: 189)

Lastekirjanduse sõnastiku järgi tehakse vahet klassikalisel ja emantsipatoorsel tüdrukuteraamatul. Klassikaline tüdrukutele suunatud teos oli angloameerika ja Euroopa kultuuriruumis valdav 18. sajandi lõpust kuni 20. sajandi teise pooleni. See pakub sugude tavakohast rollijaotust ning ideaalse naise musterkuju. Naistegelane on neis teostes vastutulelik, tagasihoidlik ja passiivne, oma otsuseid tehes lähtub ta meesterahvast (isa, elukaaslane, tuttav jne). Neiu karjäärivalik seostub naiselike unelmatega (näiteks soovib saada kas näitlejaks, lauljaks või emaks, koduperenaiseks) (LKS 2009: 189) Emantsipatoorne tüdrukuteraamat kogus hoogu naisliikumise tulemusena 20. sajandil. See kajastab väga hästi naiste eneseteadvuse kasvu. Selliste teoste keskmes on targad ja elavad kangelannad, keda ei hoia mitte miski tagasi. Nad vastanduvad tihtipeale tavapärasele naiselikuks peetavale käitumismustrile ja identiteediarusaamale. (Mattheus 2009: 12)

Tüdrukuteraamatu eesmärk ei ole aja jooksul muutunud. Eesmärgiks on olnud lugeja harjutamine ümbritsevate ühiskondlike oludega ehk sotsialiseerimine. Tüdrukuteraamatute pakutavat sotsialisatsiooni on kolme liiki: perekondlik (tüdruku sirgumine naiseks ja pereemaks), ühiskondlik (neiu arenemine heaks kodanikuks ning töönimeseks) ja meedia-põhine (piigat õpetatakse juba väikesest peale eripärase lugemisvaraga). (LKS 2006: 189)

Väikestele tüdrukutele mõeldud teostes ei ole peategelasel palju probleeme. Tüdrukutirts veedab palju aega koduses keskkonnas ning oma perekonnaga. Teoses räägitakse näiteks tüdruku kodusest elust, perekonnast ning omavahelisest läbisaamisest. Eelpuberteedialise neiu elu on veidi seiklusrohkem. Teismeline tahab igal pool käia ning kõike kogeda, eriti väljaspool kodu. Sellistes raamatutes kõneletakse näiteks tütarlapse seiklustest ning sellest, mida ta nendel

rännakutel kogeb. Teostes, kus on peategelaseks murdeealine neiu, tuuakse esile tema täiskasvanuks kujunemine. Tüdruk hakkab huvi tundma seksuaalsuse ja täiskasvanuelu ahvatluste vastu. Tänapäeval ilmuvates raamatutes räägitakse näiteks alkoholi ja narkootikumide tarvitamisest, seksuaalsuhetest.

Tüdrukute arenemislööd on alati olnud noortekirjanduse kõige levinum alaliik, kuna noorusajal on olulisemaks ülesandeks isiksuse küpsemine ja kõik sellega haakuv: identiteediküsimused, oma raja leidmine elus, võime teha vahet heal ja kurjal ning õigel ja valel. Sellised aspektid nagu vanematest eemaldumine, seksuaalsuse ja vaimsuse kujunemine, sõltumatu elu algus jms, mis on seotud täiskasvanuks saamisega, on aegumatud. Teised on aga seotud aja ning kultuuriolukorraga (alkoholism, narkomaania, HIV jms). (Mattheus 2014: 155)

1.1 Tüdrukutekirjanduse ajalugu

Tüdrukutekirjandus kui soospetsiifiline kirjandus kujunes välja 18. sajandil Lääne-Euroopas ning juba siis oli sel erinevaid alaharusid või –vorme. Ave Mattheus on oma 2009. aasta Nukitsa artiklis „Tüdrukutekirjandus ruulib“ toonud välja, et Lääne-Euroopas oli üks varajasemaid tüdrukutekirjanduse alaliike lugemissoovitused, ka vanemlikud nõuanded ja õpetussõnad. Need pidid noort neidu, kellel polnud veel piisavalt kogemusi, valmistama ette eluks, mis ootab teda ees täiskasvanuna. Eriti tähtsaks peeti õige lugemisvara valikut, kuna arvati, et tüdrukutel on hõlpsasti kahjustatav ja hell iseloom. Naiste ja tüdrukute jaoks sõnastati sellistes lugemissoovitustes ka mitmeid lugemiskeelde või hoiatusi selleks, et nad täidaksid oma majapidamiskohustusi ega lööks aega lihtsalt niisama surnuks. (Mattheus 2009: 10)

Lääne-Euroopas kujunes varasematel sajanditel ka teine (tüdrukute)kirjanduse alaliik, milleks olid eksemplid ehk näidislööd. Need on õpetlik-moraliseerivad tekstid, milles kujutatakse hoiatavaid olukordi naiste/tüdrukute elust ja need võisid tihti olla ka religioosse sisuga. Erinevad juhtumused ja kangelannad on sellistes teostes esile toodud stereotüüpsete mudelitena ehk hea võidab halba, usk jumalasse päästab hädast jne. Õpetlik-moraliseerivatele tekstidele järgnes (tüdrukute)kirjanduse ajaloos laine, mis sisaldas sentimentaalseid (kiri)romaane ja seiklusliku sisuga rahvaraamatuid. Alates 1840. aastast jõudis selline kirjandus ka eesti rahvani. (Mattheus 2009: 11)

19. sajandi keskpaigas kerkis Lääne-Euroopas, aga aegamööda ka Eestis tüdrukutele suunatud kirjanduses, esile uusi vorme, kuna autorid hakkasid järjest rohkem huvi tundma

ajastuspetsiifilise pereelu vastu. Selliste teoste ühiseks jooneks on see, et neiu kujutatakse pere ringis ja tihti peab ta ka tegema keerukaid valikuid (näiteks ema sureb äkitselt, mistõttu peab peretütar täitma ema kohustusi jne). Sellistes perekonnalugudes vaadeldakse peategelase käitumist ning tema moraalset küpsemist, oluline on teatud naiselike väärtuste propageerimine, nagu näiteks allaheitlikkus, empaatiavõime, tagasihoidlikkus, kohusetundlikkus, hoolsus, armastusväärus jne. (Mattheus 2009: 11)

19. sajandil ilmusid ingliskeelsetele lugejatele ka esimesed tüdrukuteajakirjad, näiteks *Girl's Own Paper* (1880-1956), *Girl's Realm* (1898-1915), ja ka esimesed nõuanderaamatud. Ajakirjade ning nõuanderaamatute eesmärgiks oli olla lugejale abiks heaks emaks, abikaasaks, majapidajannaks arenemisel. Sellest tingitult keskendub nende sisu neiu psühhooseksuaalsusele, moraalsele ja sotsiaalsele sotsialisatsioonile. Arutletakse teemadel, mis puudutavad kehahügieeni ja käitumisnorme, kuid räägitakse ka õpetustest, kuidas teha näiteks majapidamistöid kodus, aias või koduväliselt. (Mattheus 2009: 11)

Tüdrukutekirjanduse tähelepanuväärsemaiks kordaminekuks 19. sajandil võib lugeda niinimetatud *backfisch*- või *tomboy*-romaanide, mis püsis mõjukana pikki aastakümneid. Üheks iseloomulikuks esindajaks on saksa autori Emmy von Rhodeni „Põikpea“ (*Der Trotzkopf*, 1885). Saksa *Backfisch* ning inglise *tomboy* räägivad puberteediealisest tüdrukust, kes käitub veidi ettevaatamatult ja poisilikult. Need on arenguromaanid, kus peategelase, jõukast kodanlase- või aadliperest pärit noore neiu, elu on esialgu kerge ja muretu, mistõttu ta saab endale lubada olla aeg-ajalt veidi metsik ja allumatu. Kuid romaani käigus juhtub neiega erinevaid sündmusi, mis teda muudavad. Seetõttu on teismeline loo lõpus taltunud ning saab aru, et peab kohanema normide ja reeglite võrgustikuga, mis on talle ette nähtud. Harilikult lõppeb romaan peategelase abiellumisega või vähemalt võimalusega, et ta varsti abiellub. Tegevuspaigaks on tihti pansionaat, kus tütarlapsed õpivad täiskasvanute käitumiskultuuri, kuid saavad veel nautida lapsepõlve ning lustida koos ea- ja sookaaslastega. Pansionaadis elavad tüdrukud on sageli orvud või emata sirguvad lapsed. *Backfisch*-romaanile on ka iseloomulik tütarlapse (islikliku) vaatepunkti kasutamine (kiri, päevik), mis omistab tekstile suurema sugestiivsuse ja veenvuse. (Mattheus 2009: 11)

Sellised teosed olid lugejate hulgas populaarsed, kuid neid on ka kõvasti kritiseeritud. Osalt seepärast, et need toovad esile stereotüüpseid olukordi ning karaktereid ja tarvitavad palju must-valget tehnikat. Samuti seetõttu, et neis muudetakse noored neiu lapsemeelseks ning probleemid ja enesekehtestamise üritused taandatakse arengupsühholoogilistele iseärasustele, mis väidetavalt mööduvad. *Backfisch/tomboy*-romaanide kangelannadest erinevate, uut laadi

kangelannade loomisel olid olulisteks verstapostideks taani autori Karin Michaëlise Bibi-raamatute seeria (1929–1939, ek 1931–1937) ja Astrid Lindgreni „Pipi Pikksukk“ (Pippi Långstrump 1945, ek 1968). (Mattheus 2009: 11-12)

Jõulisemalt kehtestasid tüdrukutekirjanduse emantsipeerunud ja eneseteadlikud neiud end Lääne-Euroopa, Põhja-Ameerika ja Skandinaaviamaade kirjanduses alles 1980. aastatel. Nad astusid vastu tavapärasele tütarlapse- ja naiseideaalile, ei olnud rohkem nõus end pere (meessoost) liikmete nimel ohvriks tooma. Polnud ka nõus end peitma koduseinte vahel ning olema tasased ja tagasihoidlikud. Saab öelda, et 20. sajandi lõpukümnenditel algas niinimetatud emantsipatoorsete tüdrukuteraamatute ajajärk, mis kestab senini. Sellised teosed on oluliselt muutnud arusaama tüdrukutekirjandusest. (Mattheus 2009: 11-12).

Emantsipatoorsete tüdrukuteraamatu peategelased erinevad igas mõttes klassikalisest tüdruku-/naisideaalist, mida 19. sajandil tutvustasid perekonnalood ja Backfisch/tomboy-romaanid. Selle tagajärjel sarnanevad tüdrukuteraamatu kangelannad aina rohkem meessoost tegelastega. Tekkinud on ühtlustumine ja oht, et (pea)tegelaste (sooline) eripära kaob. Ave Mattheus on 2009. aasta artiklis öelnud, et kui näiteks raamatupoisid juhtuvad olema niinimetatud uue mehelikkuse ideaalkuju esindajad, ehk siis hea südamega ja abivalmid, muutub sugudevaheline rollijaotus väga palju. Sel juhul valitsevad võimukad tüdrukud nõrkade poiste üle. Sellise arengu puhul satuksid ka küsimärgi alla ammu kasutusele tulnud mõisted või kontseptsioonid. (Mattheus 2009: 12)

Tänapäeval ei ole enam tüdrukuteraamatu eesmärk noore neiu otsene harimine või talle tavapäraste naise(like) mallide tutvustamine. Rohkem on tegemist kirjandusega, mis peegeldab muutusi, mis leiavad aset ümbritsevas elus. Seetõttu on nüüdiskirjanduse tüdrukuteraamatud ka väga erinevad. (Mattheus 2009: 12)

Kokkuvõtteks võib öelda, et tüdrukuteraamat kui laste- ja noortekirjanduse žanr on läbi ajaloo suhteliselt palju muutunud. See kujunes välja kahest alaliigist, milleks olid lugemissoovitused, vanemlikud nõuanded, õpetussõnad ning eksemplid ehk näidislood. Tüdrukutele suunatud teoseid mõjutasid 19. sajandi *backfisch*- või *tomboy*-romaanid. Kuid võib öelda, et kõige rohkem on mõju avaldanud 20. sajandil hoogustunud naisliikumine, mil teoste keskmesse tõusid iseseisvad ja targad kangelannad. See trend püsib tänaseni ja seda näitavad ka eesti noortekirjanduses kõige uuemal ajal ilmunud tüdrukutelood.

1.2 Tüdrukutekirjandus Eestis

Samas artiklis, milles Ave Mattheus annab ülevaate tüdrukutekirjanduse alaliikidest anglo-ameerika maades, on ta ka väitnud, et Eestis hakkas tüdrukutele suunatud kirjandus levima alates 1880. aastatest, kui ilmus Lilli Suburgi „Liina. Ühe eesti tütarlapse elulugu tema enese jutustatud“ (1877) ning Carl Robert Jakobsoni „Helmed. Kooli Lugemise raamat tütarlastele“ (1880). Peale nende teoste ilmumist oli tükk aega vaikus ning alles 1930. aastatel oli märgata tüdrukutekirjanduse elavamaks muutumist. Sel ajal jõudsid paljude selle žanri klassikute raamatud suurest maailmast meie lugejateni ning tekkis ka eesti oma tüdrukutekirjanduse autorite generatsioon (Helmi Mäelo, Irma Truupõld, Agnes Taar, Valve Saretok jmt). Tüdrukutekirjandus tõusis Eestis esile märgatavalt hiljem kui Lääne-Euroopa maades, mistõttu ei ole meil ka mitmeid vorme, mis iseloomustavad selle žanri varast arengut. (Mattheus 2009: 10, 13)

Tüdrukuteraamatutes, mis ilmusid sõjaeelses Eesti Vabariigis, oli tähtsaks teemaks maatüdruku elu ja olu. Sinna sekka võib arvestada ka kooliaastad, mis vahetevahel läksid mööda uues elukeskkonnas, linnas, ja põhjustasid kangelannale kohanemisraskusi ning probleeme. Tähtis oli ka rahvuslik ideaal ning neiu kasvamine korralikuks eesti perenaiseks abikaasaks ja tulevaseks emaks. (Mattheus 2009: 13)

Nõukogude aeg oli pikk ja vaheldusrikas, seepärast on selles palju erinevaid tekste. Mattheuse järgi iseloomustavad seda aega järgmised märksõnad: indiviidi allutamise kollektiivi tahtele, töökasvatus, oktoobrilapse, pioneeri või komnoore huvitav elu. Need teemad kajastuvad kas üht- või teistmoodi ka paljudes tüdrukuteraamatutes (näiteks Aino Tigase jutustused, Aino Perviku „Õhupall“). Nõukogude perioodil ilmus ka tekste, mille fookuses on neiu kodune elu ning tema mõtte- ja tundemaailm, nagu näiteks Silvia Rannamaa „Kadri“, Silvia Truu Silja- või Ellen Niidu Pille-Riini lood. Kuid Mattheus väidab, et nõukogude ajal kirjutati rohkem poistekui tüdrukutelugusid. (Mattheus 2009: 13)

Eestikeelne tüdrukutele suunatud kirjandus sai niiöelda uue hingamise 21. sajandi esimesel kümnendil, kui naisliikumine muutus populaarsemaks ning ilmus uus naiskirjanike generatsioon (LKS 2009: 190). Kõikides eluvaldkondades, kaasa arvatud kirjanduses, on võimalik tähele panna naiste eneseteadvuse suurenemist. Ave Mattheus on näiteks täheldanud (noorte) naisautorite esilekerkimist nii üldkirjanduses kui ka laste- ja noortekirjanduses. Ilmuma on hakanud palju tüdrukute- ja naistelugusid. Neid lugedes, tõdeb Mattheus, on näha,

et pole mingit kindlat raamatutüüpi või tüdruku-/naisemalli ning teosed annavad mitmekesise sissevaate tänapäeva tüdruku/naise elusse. (Mattheus 2009: 13)

Oma artiklis „Noorekirjandus tuli, nägi ja võitis“ (2016) on Ave Mattheus toonud välja, et nullindate kirjanduses on esikohal karakterikesked tüdrukutelood, mille üheks tüüpilisemaks esindajaks võib pidada Aidi Valliku triloogiat „Kuidas elad, Ann?“ (2001), „Mis teha, Ann?“ (2002) ning „Mis sinuga juhtus, Ann?“ (2007). (Mattheus 2016: 9) Sarja peategelane on 15-aastane Ann Kees ja selle esimeses osas on oluliseks teemaks enda tõestamine nii klassikaaslastele kui ka vanematele, huvi tekkimine seksuaalsuse vastu ning usaldusega seotud probleemid. Ann leiab oma ema noorpõlvpäeviku ning saab teada, millist pöörast punkarielu ema 1980. aastatel elas. Kuid päevikust tuleb ka välja, et mees, keda Ann oma isaks pidas, ei ole tegelikult tema pärisisa. Ann on pahane, et ema on talle valetanud ning põgeneb kodust klassiõe suvilasse Võsul. Seal on Annil võimalik avastada kõiki täiskasvanuelu ahvatlusi. (Mattheus 2014: 141)

Nüüdiskirjanduse noorteromaanides käsitletakse ka erinevaid tänapäeva ühiskonna teemasid ja probleeme. Andrus Org on artiklis „Plahvatus nullpunktis ehk Nullindate eesti noorteromaan“ (2011) välja toonud neli probleemiderühma, millest neis teostes räägitakse. Nendeks on: „noored ja ühiskond (näiteks probleemid koolis, varakult tööle asumine, vähene huvi kodanikuks olemise vastu), noored ja perekond (näiteks suhtlemise vähesus, lagunenu pered, kodust põgenemine, kasuvanemad, kargpered), noored omavahel (näiteks erikeeled, moesläng, suhtlusõrgustikud, armastus ja sõprus, ambitsioonid ja huvid) ning noorte suhe iseendasse (eksistentsiaalsed probleemid, nooruse vaevad, hirmud, ülitundlikkus, pettumused).“ (Org 2011: 6) Andrus Oru nimetatud probleemirühmadesse kuuluvad ka paljud tüdrukuteraamatud. Paljud teosed ei ole ühegi rühma kindlapiirilised esindajad, vaid sisaldavad mingil määral paljusid nimetatud elemente. Mare Sabolotny „Kirjaklambritest vöö“ (2007), Birk Rohelannu „Enesetapjad“ (2008) ning Kristi Rebase „Minu oma“ (2009) räägivad näiteks noortest, kes vaevlevad identiteedikriisi käes ega suuda leida oma elule mõtet. Need teosed, kus räägitakse iseseisvatest neidudest, kes vaatamata eluraskustele on siiski positiivsed, on Katrin Reimuse „Haldjatants“ (2003), Kristiina Kurema „Jäätunud võõras“ (2009) ja Ene Sepa „Medaljon“ (2009). Leidub ka teoseid, kus on nii *girl power*'it kui ka neidudevahelist sõprust (Ketrin Priilinn „Mustlasplikad“ 2009). (Mattheus 2009: 13)

Ave Mattheus on artiklite kogumikus „Noortekirjandus. – Eesti laste- ja noortekirjandus 1991–2012“, mis vaatleb eesti laste- ja noortekirjanduse arenguid taas iseseisvaks saanud Eestis, öelnud, et „tüdrukute kujunemislugude alaliigi moodustavad armastus- või suhtelood“. Nende

peamiseks fookuseks on tütarlapse emotsionaalne, vaimne ja seksuaalne küpsemine ning armastuse otsimine ja leidmine. Tundeküllaste armulugude näiteks on tema hinnangul Kamille Saabre „Mu kuninganna“ (2007), kuid leidub ka veidi mitmekihilisemaid raamatuid. Mõned teosed on Mattheuse sõnul valminud trivaalkirjanduse mallide järgi, nagu näiteks Ketlin Priilinna „Maarjamäe kägu“ (2007) või Elme Väljaste „Täiesti täisealine: ilueedi tütre päevik“ (2004). (Mattheus 2014: 145) Käesolevas töös vaadeldud Marjanne Harju „Talvehullus“ kuulub samuti armastus- ja suhtelugude alla.

Nüüdisaja noortekirjanduses on ka selliseid tütarlaste (kujunemis)lugusid, kus peategelasel on juba noormees olemas. Ave Mattheus on öelnud, et „sellised teosed on kirjutatud naissoost peategelase vaatepunktist ja näitavad suhtedünaamikat kogu selle keerukuses, puudutades paljusid probleeme, mis tänapäeva noore naise elu võivad saata (vaimne, emotsionaalne ja majanduslik iseseisvusetus, meelemürkide tarbimisest või iluideaalide järgmisest põhjustatud tervisehäired, seksuaaleluga seotud riskid jms). Ta tunnistab, et nende raamatute puhul on pigem tegemist noorte täiskasvanute kirjandusega (nt Hiram „Mõru maik“, Kerttu Rakke „Kolmas printsess“), aga siia alla paigutuvad ka mõned kirjastuse Tänapäev noorsooromaanide sarjas ilmunud teosed, nagu näiteks Kristi Rebase raamat „Minu oma“ (2009) (Mattheus 2014: 148)

Mattheus eristab ka tüdrukuteraamatuid, mis kuuluvad teekonnalugude alla. Need käsitlevad noore (tüdruku) täiskasvanuks sirgumist teel/reisil olles ja heaks näiteks saab siin tuua Ene Sepa teose „Minevikuta mälestused“ (2009) (Mattheus 2014: 144-145), mis tuleb allpool vaatluse alla.

Probleemraamatute alaliigi moodustavad teosed, mis käsitlevad teismeliste, k.a tüdrukute seksuaalset käitumist. Teemasid on kahte laadi: ühes räägitakse seksuaalsuse avastamisest ning teises probleemidest, mis seksuaalsusega kaasnevad (abort, vägistamine, erinevad haigused, nooruki rasedaks jäämine jms). (Mattheus 2014: 155)

Seksuaalsest riskikäitumisest räägitakse algupärasel kirjanduses veidi rohkem, näiteks tütarlapse rasedaks jäämisest, kuid väga ei käsitleta teemasid, mis on seotud vägistamise või abordiga. (Mattheus 2014: 155-156) Mare Sabolotny jutustuses „Kirjaklambritest vöö“ (2007), mida allpool analüüsin, räägitakse seksuaalsest riskikäitumisest.

Teema, millest ka uuemates tüdrukuteraamatutes räägitakse, on alkohol ja narkootikumid. „Olgu siis tegu suitsu, nuuskubaka, alkoholi, energiajookide või narkootikumidega –

joovastavad ained ei puudu pea üheltki noortekirjanduses kujutatud peolt ja on teostes sageli ka muul moel jutuks (nt on mõni kõrvaltegelane kimpus meelemürkidega).“ (Mattheus 2014: 153)

Teismeliste suitsiidid on kõige tõsisem teema, millest noorteteostes kõneletakse. Ajenditeks võivad olla koolikiusamine (Katrín Reimus „Eilset pole olemas“ 2002), ravimatu haigus (Mare Sabolotny „Kirjaklambritest vöö“) kui ka väljakannatamatu alandus. Viimasest räägitakse Sass Henno romaanis „Mina olin siin“, kus narkodiiler võtab väljakannatamatu alanduse pärast endalt elu. Kuid näiteks Birk Rohelennu raamatutes jääb noorukite enesetapu põhjus sageli hämaraks. (Mattheus 2014: 156)

Kokkuvõtteks võib öelda, et tänapäeva tüdrukuteraamatud on enamasti emantsipeerunud kangelannaga (nt Aidi Valliku Anni-lood) teosed ja näitavad noore naise elu väga erinevatest aspektidest.

2. NOORE NEIU KUJUTAMINE TEOSTES „TALVEHULLUS“, „MINEVIKUTA MÄLESTUSED“ JA „KIRJAKLAMBRITEST VÖÖ“

Järgnevates alapeatükkides analüüsin kolme teose peategelase kujutamist. Vaatluse alla võtan noore neiu mõtted ja tunded, tema teod ning ka teda ümbritsevad ühiskondlikud olud. Vaatlen, kuidas ta suhestub oma sotsiaalse keskkonnaga (vanemad, sõbrad, vastassugupool jt), mida arvab endast (bilooiline ja psühholoogiline aspekt) ja teistest, milliste probleemidega ta kokku puutub. Peategelase analüüsimisel lähtun Arne Marilai, Anneli Saro ja Epp Annuse gümnaasiumiõpiku „Poeetika“ (2003) proosateose tegelaste analüüsi osast.

2.1. Marjanne Harju „Talvehullus“ (2010)

Raamatu peategelaseks on 16-aastane Maribel, kes peale autoõnnetust seisab dilemma ees, mida oma elu ja sõprussuhetega teha. Teose algul on Maribel oma eluga väga rahul, kuna tal on hea poiss-sõber Meelis, kes teda väga armastab, ning parim sõbranna Kati, kellega ta saab kõigest rääkida. Samuti on tal siis oma lähedaste sõprade ring. Maribelil on ka hooliv pere. Tal on vend Paulo, kellega ta saab hästi läbi ning keda ta täielikult usaldab. Ema Merle ei ole range ja kuigi isa elab Saksamaal, võimaldab ta siiski neile kõike. Maribel tunneb end õnnelikuna ja naudib elu. Seda on ka näha allolevast näitelausest, mille ütleb Maribel.

Hea on. See üleiline pärastlõuna Melliga oli ka otsast lõpuni idüll! Ah, mis ma ajan – viimased päevad... ei, nädalad, lausa kuud, on üldse sellised olnud! Ma tahaks aja seisma panna ja lihtsalt kõike seda lõputult nautida. Ilma grammatikareeglite ja ruutjuureta. Praegu ei tundugi see mõttetu lollusena, sest ma olen tõepoolest õnnelik. Õnn on see kõige suurem vara, nagu Kati vanaema meile alati ütleb. (Harju 2010: 9)

Kui siis olukord muutub. Maribel hakkab nägema unenägusid teisest poisist nimega Robert ja mõtlema aina enam tema peale. Näiteks mõtleb Maribel ühel peol olles, kui kena Robert on ning kui väga tahaks ta ise poisi kõrval istuda. Ta mõtleb ka, et võibolla peaks kellelegi oma tunnetest rääkima, kuid ta ei julge seda teha. Maribel ei kujuta ette, mis siis juhtub, kui tõe välja ütleb, nimelt et talle meeldib rohkem Robert kui Meelis.

Maribel tunneb ka, et ta parim sõbranna Kati hakkab kaugeks jääma, kuid ta ei oska selle suhtes midagi ette võtta. Ta tunneb, et Kati on kuidagi närviline ja tujukas. Samuti on Kati solvunud,

et ei kuulnud otse Maribelilt seda, et ta Meelisest lahku läks. Kuna Maribel leiab, et kõigiga ei ole võimalik alati ühel meelel olla, arvab ta, et küllap see mure laheneb.

Ühel hetkel tunneb Maribel, et ta pole enam oma eluga rahul ning talle tundub, et kõik on kuidagi valesti. Ta tunneb, et miski on liimist lahti, kuna tal pole isegi neljapäeval nädalavahetuseks mingeid plaane. Maribel ei suuda sellist asja uskuda, kuna varem ei pidanud isegi plaane tegema, sest kahtlemata toimus midagi. Ta mõtleb ka selle peale, et võibolla on tema ise liimist lahti ja temast on saamas üks „deprekas emopubekas“ (Harju 2010: 25).

Maribeli suhted nii vanemate, sõbrannade kui ka vastassugupoolega pole kõige paremad. Näiteks tekivad tal Meelisega juba enne lahkuminekut probleemid, kuna neil tekib Kati tõttu suur tüli, sest Maribel arvab, et Kati ei mõista teda ning Meelis soovib Maribelil sellest murest Katiga rääkida. Ka Maribeli suhted emaga ei ole korras, kuna ema ei mõista, miks tüdruk järsku Meelise maha jättis. Ta tahab Maribeliga rääkida tüdruku joomisest, kuna avastab pesusahtlist alkoholipudeli.

Maribeli on teoses kujutatud keerulise siseeluga noore neiuna. Algul jätab ta lihtsakoelise neiu mulje, kuid loo edenedes see mulje muutub. Peategelase käitumist suunab esiti armumine teise poissi ja ta ainukeseks mõtteks on, et saaks mingil moel Roberti vastu tekkinud tundeid alla suruda. Kuid see ei õnnestu tal kuidagi. Peale autoõnnetust suunab tema käitumist soov teha oma elus muutusi. Ta otsustab Meelise maha jätta ning ka Katiga sõpruse lõpetada, kui tüdruk teda ei mõista. Maribel mõistab ka, et tema suhtest Robertiga ei tule midagi välja ning ta laseb oma mõtetes poisist lahti. Tema suurimaks elumuutvaks sooviks on kolida Saksamaale isa juurde, kuna tahab alustada uut elu, see aitab tal ka lihtsamini unustada Robert. Maribeli on kujutatud areneva neiuna ning üsna detailselt, sest lugu koosneb suures osas Maribeli tunnetest ja mõtetest.

Maribeli suhtumist iseendasse ja teistesse saab kaheti mõista. Esialgu mõtleb ta rohkem teistele, näiteks ei jäta ta Meelist maha, kuna ei taha talle haiget teha. Kuid peale autoõnnetust hakkab ta rohkem iseendale mõtlema, mistõttu jätab ka Meelise maha ning lõpetab Katiga suhtlemise, kuna tunneb, et need ei ole team jaoks õiged suhted. Ta teeb tulevikuks suuri plaane, tahab Eestist ära kolida ja minna isa juurde Saksamaale.

Teoses näidatakse, et Maribelil esineb mitmeid probleeme. Lähtudes Andrus Oru nimetatud neljast probleemiderühmast, saab need liigitada kahte rühma: noored omavahel ning noorte suhe iseendasse. Maribeli suhteprobleemideks on see, et tal hakkavad tekkima teise poisi vastu tunded, mis omakorda mõjutab tema suhet Meelisega. Samuti on suhteprobleemiks sõbrannade

lahku kasvamine ning nende lahkkelid. Maribel ja Kati ei suhtle enam nii tihti kui enne ning nad ei räägi teineteisele kõike oma elus toimuvast. Pereprobleeme tekitab see, et Maribel jääb suitsetamisega politseile vahele ning ka see, et Maribeli ema leiab tüdruku sahtlist alkoholipudeli.

Maribeli lugu on tüdruku eneseleidmisest, tema suhetest poiste, vanemate ja iseendaga. Pärast sisemisi heitlusi mõistab ta, et kumbki tema ihaldatud noormehest (Meelis, Robert) ei ole tema jaoks õige, samuti leiab ta, et tema senine sõprus Katiga ei ole olnud õigetel alustel. Ta loodab välismaale kolimisega pöörata oma elus uue lehekülje.

2.2. Ene Sepp „Minevikuta mälestused“ (2010)

Teose peategelaseks on 16-aastane Liisa-Ly, kes lahkub kodust, et hääletada end ühe suve jooksul läbi Eestimaa. Kõrvaltegelasteks on ka Maur, Andrei ja Loviise, kellega Liisa-Ly teel olles kohtub. Tüdruku eesmärgiks on selle suve jooksul ennast leida. Lugu on kirja pandud Liisa-Ly vaatepunktist.

Liisa-Ly pole kohe loo algul oma eluga rahul ja seepärast põgeneb kodust. Ta ei taha olla üks osake suurest maailmast ja ta ei taha ka halli massi sulada. Liisa-Ly ei soovi olla üks nendest inimestest, „kes lõpetab keskkooli, läheb ülikooli, leiab mehe, saab lapsed, lahutab, leiab uue mehe ja elab õnnelikult elu lõpuni“ (Sepp 2010: 27). Kuid kindlasti on tema lahkumise põhjuseks ka suur seiklusjanu. Ta soovib tundma õppida uusi inimesi ja olukordi, pidutseda, olla vaba ja sõltumatu ning otsustada ise oma elu üle. Samuti pole ta elu majanduslikult väga hea, kuna isa on perekonna juures põgenenud ja ema palk on väike, mistõttu ei saa tüdruk lubada endale kõike, mida soovib.

Liisa-Ly on teoses kartmatu, kuna teeb hulljulgeid tegusid. See nõuab juba parajat julgust, et hakata üksi hääletama, sest kunagi ei või teada, mis ohud võivad sind ümbritseda, näiteks võib sattuda perverdi küüsi, jääda öösel kuhugi metsa vahele, lageda taeva alla jne. Ent Liisa-Ly ei kardagi, ta istub võõraste autode peale, läheb nii võõrastega pidutsema, samuti tundmatu tüdruku vanaema juurde tööle.

Ent üksi olles avaneb tema karakteri varjatud pool. Ta tunneb, et maailm ei taha teda vastu võtta ning justkui tõukaks teda eemale. Mõnel hetkel on ta õnnelik, kuid siis jällegi õnnetu. Samuti löövad tal tihti emotsioonid üle pea. Näiteks hakkab ta ükskord ilma põhjusega nutma, kuna

temasse kogunenud äng otsib väljapääsu. Teisel korral aga tunneb ta enda sees suurt valu ning laseb valla pisarad, mida on endas hoidnud nädalaid. Ta tunneb ka, et tahaks endale viga teha, ennast lõikuda.

Samuti on Liisa-Ly väga pettunud peale seda, kui Maur saab teada, kes ta tegelikult on ning ta maha jätab – tüdruk on varjanud oma tegelikku nime ja oma lugu. Allolevast näitest on näha neiu mõtted ja tunded. Maur on poiss, kellega ta teel olles kohtub ning nad veedavad koos palju aega.

Mina nutsin ainult ja rebisin käevõru. Sedasama Mauri kingitud, hõbedast ja purpursete lillekestega käevõru. Kujutage ette, et sa lendad maailmas ringi, või kosmoses. Seikled suurte planeetide vahel. Igal pool tõrjutakse sind eemale, asteroidide grupid ei taha sind, meteoriidid lendavad sinust mööda. Ja siis jõuad sa ühe grupi poole, mis sind enda poole tõmbab. Sa sulad sinna õige pisut sisse ja kinnitud hoolega. Ent ühel hetkel kaob see külgetõmbejõud ja sind paisatakse tagasi maailmaruumi. On jälle tahtmatud asteroidide grupid ja möödalendavad meteoriidid. Sina oled üksi. Vot selline tunne mul ongi hetkel. (Sepp 2010: 64)

Ühel korral peale pidu tunneb Liisa-Ly ennast väga õnnelikuna, kuna taipab, et nii head suve pole tal varem olnudki. Ent järku muutub ta õnnetuks, kuna hakkab oma elu üle järele mõtlema.

Naersin, kuid järsku tulid pisarad silma. Mulle meenus üks laul, mida olin kuulnud hääletades, sõites ühes vanaldases kirsipunases Žigulis. Armatuurlaua peale oli kleebitud CD-pleier ja katkitechitud kõrvaklapid veetud üks ühele, teine teisele poole autot. Terve see pool tundi, kui ma seal autos istusin, ketras ainult üks laul. Ma ei taha olla üks neist rokilastest selles Karl Madise laulus, kes läksid võõrale maale ja kel suus võõras keel. Ma ei taha olla üks neist, kes unustas sõbrad, unustas muusika ja kustutas nooruse. Ma tahaks igavesti enda noorust mäletada. Ja nautida. Nautida täpselt seda noorust, mis on mul praegu siin Lõuna-Eestis tiigi keskel asuval kivil istudes. Tegelikult tahaks terve igavik noor olla. Ja tahaks, et näeksin neid ... Kellega on seotud parimad mälestused. Rokimälestused, joomismälestused, naljamälestused ... Maur, Rando? Näen ma teid veel? Ja Andrei? Kaua ma sinuga olen? Hakkasin nuuksuma ja tänasin seda, et kalda peal niivõrd suur lärm oli Niiviisi ei kuulnud minu kartusi hüljatud rokilapseks muutumise pärast. (Sepp 2010: 93-94)

Liisa-Ly suhtumine iseendasse ei ole hea. Näiteks tunneb ta, nagu tõukaks elu teda eemale ning teda ei aktsepteerita. Isegi kui temaga midagi head peaks juhtuma, siis järgneb sellele kohe halb sündmus. Samuti ei ole tema ellusuhtumine hea, kuna elu pole talle siiani andnud võimalust kogeda mingeid kordumatuid sündmusi. Ent ta on ka enesekeskne ning mõtleb rohkem endale kui teistele.

Liisa-Ly läheb Loviise, maantee ääres kohatud tüdruku, vanaema juurde maale ning märkab seal Andrei kuuri katusel tööd tegemas. Temaga kohtudes mõtleb, et kas tal tõesti tekivad juba teise poisi vastu tunded. Ent siis mõistab, et noorus ongi selleks, et tutvuda erinevate poistega.

Tema suhted nii vanemate, sõbrannade kui ka vastassugupoolega pole kõige paremad. Näiteks põgeneb Liisa-Ly kodust ilma ema teadmata, kuid ema siiski helistab tüdrukule mitu korda ning tunneb muret, kus ta on ja millal ta koju tagasi tuleb. Ent Liisa-Ly ei ütle emale ühtegi korda täpselt, kust ta on ning millal tagasi tuleb. Isa tal ei ole, kuna tema lahkus nende juurest, kui tüdruk oli väikene. Samuti pole tema suhted sõbrannadega head. Liisa-Ly saab selle ühe suve jooksul aru, et ei saa oma sõbrannasid usaldada, sest need reedavad ta emale tema asukoha.

Liisa-Ly on kujutatud keerulise siseeluga. Peamiselt suunab tema käitumist soov ja lootus kogeda meeldejäätavat suvet. Sellest lähtudes rändab ta Eesti erinevates paikades. Teda iseloomustab julgus ja ettevõtlikus; ta julgeb üksi hääletada, istuda võõraste autode peale ning käia ka võõrastega peol, kuigi see võib kaasa tuua suuri ohte. Ent Liisa-Ly areneb teose käigus, ta õpib oma vigadest. Ta mõistab, mis on inimsuhetes ja elus väärtuslik – hoolimine, heatahtlikkus, pühendumine. Näiteks mõistab ta, et ei saa kogu aeg valetada ja öelda inimestele valenimesid, kuna iga kord tuleb tõde välja.

Liisa-Ly elus esineb palju probleeme. Lähtudes Andrus Oru nimetatud neljast probleemiderühmast, on teose kangelannal kokkupuuteid kolme probleemiderühmaga. Nendeks on suhted perekonna sees, noorte omavahelised suhted ning noorte suhe iseendasse. Selles teoses on pereprobleemiks see, et Liisa-Ly põgeneb kodust ilma ema teadmata ning isegi siis, kui ema talle mitu korda helistab, ei ütle tüdruk, kus või kellega ta on. Isa tal üldse pole, nii et sedagi võib pidada probleemiks. Suhteprobleeme esineb tal nii poistega kui ka tüdrukutega. Näiteks on tal probleemid mõlema poisiga, kellega ta loo käigus tutvub ja pikemalt koos on. Liisa-Ly valetab mõlemale poisile enda nime ja elu kohta ning kui see vale välja tuleb, on mõlemad temas väga pettunud. Maur jätab tüdruku ise maha, kuid Andrei juurest lahkeb tüdruk ise, kuna ei taha poisile seletada, miks ta valetas.

Liisa-Ly lugu on samuti tütarlapse eneseleidmise lugu, hulljulge suveseiklus, mille jooksul õpib neiu tundma nii iseennast kui erinevaid inimtüüpe. Kas ta ka sealjuures õnnelikuks saab, peab iga lugeja ise otsustama.

2.3. Mare Sabolotny „Kirjaklambritest vöö“ (2007)

Teose peategelaseks on 16-aastane Kati, kelle vägistab ühel peol tuttav noormees Markus ja nakatab neiu HI-viirusega. Kati ei suuda olukorrale leida lahendust ja sooritab enesetapu. Kati kõrval on teisteks olulisteks tegelasteks tema sõber Juhan ja ta pere. Tegevus leiab aset tänases Eestis poole aasta jooksul. Loos on vahelduv jutustamise perspektiiv, on kõiketeadvat jutustajat, kuid Kati mõtted on kirjutatud mina-vormis.

Kati on esialgu suhteliselt tavaline teismeline, võibolla emotsionaalselt ebastabiilne (meeleolu kõikumised, kord protestihimuline, kord igavlev, kord hedonistlik ja isegi liiga vabameelne, siis jälle mustas masenduses), kuid siiski pigem elu päiksepoolel. Kui ta saab teada nakatumisest, olukord muutub. Ta muutub depressiivseks, ei võta vastu sõprade abi, ei lähe ka ise abi otsima ja näeb ainsat lahendust enesetapus.

Kati mõtleb kogu aeg negatiivseid mõtteid, kuna ta pole oma eluga üldse rahul, ta on närviline ning vihane. Ta mõtleb, et on „depressiivne halli massi tükike, kes ennast vihkab ja tahad ennast ära tappa“ (Sabolotny 2007: 10). Ta tunneb ta, et on täiesti tavaline inimene, temas pole midagi erilist, mistõttu arvab ta, et on tulevikus harilik kontoritöeline, kes peab iga päev kindlaks kellaajaks tööle minema ning kontorist pääseb välja vaid siis, kui on vaja minna lõunat sööma. Kati küll ei tea, mida ta tulevikus teha tahab, kui teab seda, et ta ei saa kunagi rahul olema. Ta tunneb isegi, et tegelikult pole ta tahtnud kunagi elada, vaid on lihtsalt vooluga kaasa läinud. Ta arvab, et ei saa millegagi hakkama, kuna ei oska matemaatikaülesannet lahendada. Hakkab selle peale nutma ning selleks et saada halbade mõtetest lahti, hakkab ta ennast vigastama. Ta lööb peaga mitu korda vastu kapiust. Kuid ta polnud siiski lootust kaotanud:

Järgmisel kooliaastal pidi kõik muutuma. Praeguse metsiku ja lõbusa elu asemel hakkab ta korralikult käituma. Ta ei taha siis enam kellelegi pettumust valmistada ega haiget teha. Suitsetamist ei taha ta veel maha jätta, kuid joomist küll, seda ei ole tal vaja. Kati oli kindel, et parandab hindeid ja annab vanematele põhjuse enda üle uhke olla. (Sabolotny 2007: 60)

Kati tunneb, et keegi ei mõista teda ning seepärast ta ennast kellelegi ka väga ei ava. Ent ta hakkab oma sõpra Juhanit usaldama ning räägib talle oma varasemast elust. Kati arvab, et võibolla on Juhan esimene inimene, kes teda täielikult mõistab. Ta ei räägi Juhanile, et on HIV-positiivne, kuigi nad käivad, sest ei taha, et poiss oleks temaga koos vaid haletsusest. Kati tunneb, et ka tema vanemad ei mõista teda. Ta üritab nende pärast olla hea laps ning tubli õpilane, kuid ei saa neilt kunagi ei kiitust ega laistust.

Kati üldine ellusuhtumine on ükskõikne. Ta joob ja pidutseb palju ega hooli sellest, et see mõjutab tema tervist. Ta tarvitab ka paaril korral narkootikume. Kuna ta on masenduses ja tunneb, et ta elus pole midagi head, vigastab ta ka ennast. Näiteks üritab Kati Juhani ees endal noaga kõri läbi lõigata, kuna tunneb ennast süüdi, et oli poisi sünnipäeva ära unustanud, ja mõtleb, et temasugused ei vääri elu. Tema ellusuhtumist mõjutab ka HIV. Kuigi Markus, kes Katit nakatas, näitab, kuidas olukorraga hakkama saada – ta räägib asjast vanematele ja alustab ravi, hoiab Kati kõike enda teada ega näe muud väljapääsu kui enesetapp. Viimasel hetkel, vahetult enne saatuslikku sammu kõrghoone katusel, hakkab Kati siiski mõtlema, et võibolla suudaks ta siiski elada normaalset elu ning näib, et ta mõtleb ümber. Kuid vihmane ilm on parkimismaja katuse märjaks teinud ja Kati kukub siiski sealt alla ning sureb.

Kati hoiakuid ja arvamusi ei ole lihtne mõjutada. Ta on pigem põikpäine, endsse sulgunud, ei ava ennast, ei võta teiste abi vastu ja tegelikult hävitab seetõttu iseenda, sest ei suuda oma negatiivsete mõtete koorma all hakkama saada.

Tema suhted nii vanemate, sõbrannade kui ka poistega pole kõige paremad. Kui Kati isa saab teada, et tütar tarbib narkootikume, on ta tema peale meeletult kuri ja temas väga pettunud. Pärast seda Kati oma isaga enam ei räägi. Ka emaga ei ole Kati läbisaamine kõige parem. Ema küll uurib, kuidas Katil koolis ja muidu läheb, kuid tüdruk ei taha emaga nendel teemadel rääkida, kuna tunneb, et ema pole eriti tema jaoks olemas olnud ja pole teda kunagi õieti kasvatanud. Kati suhted sõbrannadega ei ole samuti head. Näiteks läheb ta koos sõbranna Liisiga Pärnusse peole ning solvab seal purjus peaga teda. Tüdrukud lähevad seejärel riidu ning ei suhtle teineteisega mõnda aega. Ka poistega on Katil probleeme. Näiteks on tüdruk pidevalt Juhani riius ning nad vaidlevad iga väiksemagi asja pärast, Kati ei võta Juhani pakutud abi vastu.

Katit on teoses kujutatud pigem keerulise siseeluga. Ta on tundlik, tasakaalutu, tal puudub vanemate tugi, kuid samas tuleb tal tegeleda liiga suure probleemiga, millega ta üksi hakkama ei saa, kuid abi küsida ta ei oska ega taha. Tema käitumist suunab peamiselt soov olla endaga rahul, ent ta näeb ennast kogu aeg osana hallist massist, kelles pole midagi erilist. Teose teises pooles suunab tema käitumist mõte enesetapust.

Kati suhtumine iseendasse ei ole hea; noorena ta nälgitas ennast, kuna tundis, et ei sobi muidu seltskonda. 16-aastasena tajub ta enda mõttetust. Ent see-eest hoolib ta teistest inimestest. Ta ei taha teistele haiget teha, näiteks enesetappu kaaludes mõtleb ta sellele, kuidas tema tegu mõjutaks ja teeks haiget tema vanematele ning Juhani.

Kolmest analüüsitud teosest on Kati lugu kahtlemata kõige tõsisem, sest tema seisab silmitsi probleemidega, millele pole häid lahendusi. Lisaks HIV-probleemile on Katil ka teisi noortele iseloomulikke probleeme. Lähtudes Andrus Oru nimetatud neljast probleemiderühmast, võib öelda, et Kati puutub nende kõigiga kokku. Kui teiste käsitletud teoste puhul ei räägitud noorte ja ühiskondade suhtest, siis selles teoses seda tehakse. Katil on probleeme koolis. Ta peab kirjutama seletuskirja, kuna jäi suitsetamisega vahele, kuid ta ei kirjuta seda kirja just viisakas vormis. Seepärast võetakse ka tema vanematega ühendust. Teiseks on Katil keeruline suhe pereliikmetega. Ta ei saa isaga läbi, sest isale ei meeldi narkootikumide tarbimine. Kati suhe emaga on aga seetõttu halb, et Kati tunneb, et ema pole teda õieti kasvatanud. Kolmandaks probleemidepuntraks Kati elus on suhe eakaaslastesse. Kati läheb sõbranna Liisiga seepärast tülli, et ei viitsi tema poistejutte kuulata. Ka Juhaniga tülitseb ta pidevalt, mistõttu on nende läbisaamine alati halb. Kati keerulisest suhtest iseendasse räägib soov ennast ära tappa.

Kati lugu on hoiatuslugu, mis näitab lugejatele, et nii ei tohi teha. Isegi kui satud keerulisele olukorda, ei maksa meelt heita, vaid tuleb abi otsida, nagu seda tegi Markus, kes erinevalt Katist suutis oma eluga edasi minna.

2.4. Teoste võrdlus

Antud alapeatükis võrdlen tegelaste käitumist probleemsetes olukordades, nende suhtumist vanematesse, sõpradesse, iseendasse ja ellu.

“Talvehulluse” peategelane Maribel suhtub probleemsetesse olukordadesse positiivselt. Pärast autoõnnetust on tal valida, kas jätkata elu samamoodi või seda muuta. Ta otsustab seda muuta. “Kirjaklambritest vöö” peategelane Kati ei oska probleemse olukorraga aga kuidagi toime tulla. Tema ees seisev probleem, HI-viirusega nakatumine, on muidugi kujuteldamatult suur, aga kindlasti mitte selline, mis õigustaks enesetappu. “Minevikuta mälestused” peategelane Liisa-Ly ei oska ka kuidagi probleemse olukorraga toime tulla. Kui Andrei saab teada, et Liisa-Ly on talle valetanud, otsustab tüdruku põgeneda, kuigi tal oleks olnud võimalik olla poisi vastu aus ja rääkida endast tõtt.

Üks olulisemaid teemasid kõigis vaadeldud teostes on suhe eakaaslastesse, eriti poistesse. Maribel on koos Meelisega, kuid armub Robertisse. Liisa-Lyl tekivad tunded lausa kahe noormehe vastu, kellega ta oma suvisel teekonnal kohtub, Mauri ja Andrei vastu. Kati, kes saab HI-viiruse Markuselt, hakkab usaldama Juhanit, kes on neiu suhtes abivalmis ja hooliv.

Kõigil kolmel neil on probleemsed suhted perega. Maribelil on probleeme emaga, Liisa-Lyl on lahkkelisid emaga, isa on juba varem pere juurest lahkunud, ning Katil on samuti probleeme nii ema kui isaga.

Tüdrukute enesehinnang ning suhe iseendasse on erinev. Nii Liisa-Ly kui ka Kati tunnevad, et end halli massina, kuigi nad seda ei taha, ning on seetõttu õnnetud. Liisa-Ly põgeneb seepärast kodust, kuid Kati ei tee midagi selle heaks, et end muuta ja tunda end õnnelikumana. Maribel on teose algul väga õnnelik, tal on hea poiss-sõber, sõbranna ja toetav pere. Kuid ühel hetkel muutub ka tema õnnetuks, kuna tunneb, et kõik, mis ta ümber on, ei ole ikka päris õige. Kõik tüdrukud on teose algul ebastabiilsed ja kõikuvate meeleoludega, nad ei tea täpselt, mida tahavad, proovivad erinevaid asju, astuvad mõtlematuid samme. Kuid loo lõpuks on nad kõik muutunud, küpsenud, täiskasvanumaks saanud. Katil läks paraku kõige halvemini.

Kolme peategelase suhtumine teistesse on veidi erinev. Maribel mõtleb esiti rohkem teisele kui endale. Näiteks ei jäta ta Meelist maha, kuna ei taha talle haiget teha. Seevastu peale autoõnnetust hakkab ta just rohkem iseendale mõtlema, mistõttu hindab paljud suhted oma elus ümber. Liisa-Ly enesekeskne ja mõtleb rohkem endale kui teistele, näiteks ei huvita teda see, et ema tema pärast muretseb. Kati hoolib teistest inimestest rohkem kui iseendast. Enesetappu kavandades mõtleb sellele, kuidas tema tegu mõjutaks tema pere ja Juhanit.

Samuti on neidude ellusuhtumine erinev. Maribel suhtub ellu positiivselt, kuna peale autoõnnetust hakkab ta oma elus tegema muutusi, mis mõjutavad tema elu positiivselt. Liisa-Ly tunneb, et elu pole talle siiani andnud võimalust kogeda midagi meeldejäädavat. Kati on ükskõikne. Ta on masenduses ning tunneb, et tema elus pole midagi positiivset.

Maribeli, Liisa-Ly ja Kati hoiakud on samuti erinevad. Maribel usub, et kõigiga ei ole võimalik alati ühel meelel olla, mistõttu ei muretse ta väga, kui kellegagi riidu läheb. Liisa-Ly on ükskõikne – ta ei hooli sellest, et ema tema pärast muretseb. Kati hoiakut ei ole lihtne mõjutada. Ta on pigem põikpäine ja endsse sulgunud ning tegelikult hävitab iseennast, sest ei suuda oma negatiivsete mõtete koormat kanda. Liisa-Ly ja Kati mõtlevad enda vigastamisele. Liisa-Ly küll lihtsalt mõtleb sellele, kuid Kati teeb oma mõtte ka teoks. Ebaõnnestumiste pärast matemaatikatunnis peksab ta peaga vastu kapiust ja paneb lõpuks endale ka käe külge.

Võrdleva analüüsi kokkuvõtteks saab öelda, et kõik neid on teismelistele omaselt keerulise hingeeluga. Nende tundeelus ja suhetes lähedastega on sarnasusi, kuid ka mitmeid erinevusi. Lugejatele pakuvad nende lood küllap äratundmist ja eeskuju, kuid mõjuvad ka hoiatustena, kuidas ei tohiks käituda.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö teemaks oli uurida, kuidas kujutatakse nüüdisaegses eesti noortekirjanduses noore naissoost peategelase elu, tema mõtteid ja tundeid, tema valikuid ja võimalusi. Võtsin uurimiseks kolm tüdrukuteraamatut: Mare Sabolotny „Kirjaklambritest vöö“, mis ilmus 2007. aastal, Marianne Harju „Talvehullus“, mis ilmus 2010. aastal, ja Ene Sepa „Minevikuta mälestused“, mis ilmus 2010. aastal. Kõik need teosed räägivad noore neiu eneseotsingutest, suhetest poiste ja vanematega.

Töö koosnes kahest osast. Teooriaosas andsin ülevaate tüdrukutekirjandusest mujal maailmas ja Eestis. Teises, mahukas sisupeatükis analüüsisin tüdrukute kujutamist valitud teostes, vaadeldes nii tüdrukute suhteid oma vanemate, sõprade ja poiss-sõpradega, kui ka nende suhet iseendasse. Peatüki lõpuosas kõrvutasin teoste analüüsi tulemusi.

Analüüsitud teosed näitasid, kui erinevad võivad olla noorte neidude mured, sest need ulatusid armumisest n-ö valesse poisisse ja suveseikluste otsimisest kuni enesetapuni pärast HIV-viiruse saamist. Ja samas kui sarnased need olid, sest kõigil tüdrukutel esines probleeme vanematega, sõpradega, madala enesehinnanguga. Samuti oli kõigis teostes läbivaks täiskasvanuks saamise ja iseseisvumise teema.

Arvan, et need teosed kujutasid päris hästi tänapäeva noorte naiste maailma ja hingeelu. Samas mõjuvad mõned lahendused liiga äärmuslikult, nagu näiteks enesetapu sooritamine pärast nakatumist HIV-sse.

Edaspidi oleks huvitav uurida, kas neidude kujutamine tüdrukuteraamatus on ajaga muutunud ja rakendada feministlikku kirjanduskriitikat teoste analüüsis.

KASUTATUD KIRJANDUS

Harju, Marianne 2010. Talvehullus. Tallinn: Tänapäev.

LKS 2006 = Lastekirjanduse sõnastik. Krusten, Reet; Kumberg, Krista; Müürsepp, Mare; Niitra, Mari; Ojala, Hille; Palm, Jaanika; Reidolv, Malle; Tarrend, Ave. Toimetanud Jaanika Palm ja Ülle Väljataga. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus.

Mattheus, Ave 2009. Tüdrukutekirjandus ruulib. – Nukits, 9–13.

Mattheus, Ave 2014. Noortekirjandus. – Eesti laste- ja noortekirjandus 1991–2012. Artiklite kogumik. Toim. Anu Kehman, Ülle Väljataga, Jaanika Palm (peatoim.). Eesti Lastekirjanduse Keskus. Tallinn, 127–163.

Mattheus, Ave 2016. Noortekirjandus tuli, nägi ja võitis. – Õpetjate Leht, 15. aprill.

Merilai, Arne; Saro, Anneli; Annus, Epp 2003. Poeetika. Gümnaasiumiõpik. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Org, Andrus 2011. Plahvatus nullpunktis ehk Nullindate eesti noorteromaan. – Haridus nr 2, 5–8.

Sabolotny, Mare 2007. Kirjaklambritest vöö. Tallinn: Tänapäev.

Sepp, Ene 2010. Minevikuta mälestused. Tallinn: Tänapäev.

SUMMARY

The theme of the thesis is to study how the modern Estonian young literature affects the life of a young female, her thought and feeling, her choices and possibilities. I analyzed three books: Mare Sabolotny „Kirjaklambritest vöö“, Marianne Harju „Talvehullus“ and Ene Sepp „Minevikuta mälestused“. All of these books speak about young girl’s self-search, relationships with boys and parents.

The work consisted of two parts. In the theoretical part, I gave an overview of girls literature elsewhere in the world and in Estonia. In the second, I analyzed how girls are represented in selected books, looking at girls’ relationships with their parents, friends, and boyfriends, as well as their relationship with themselves. In the last chapter I compared the results of the analysis.

I think that these chosen books represented the world of modern young girls and their life quite well. However, some solutions are too extreme, such as suicide after being infected with HIV.

In the future, it would be interesting to look at whether the portrayal of the girls in the girl’s book has changed over time and apply feminist literary criticism in the analysis part.